

правового регулювання и участия государства в этом процессе обеспечивается сбалансированность промышленной политики и повышения инновационной активности государства.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационный проект, государственное регулирование, государственная экспертиза, государственная регистрация.

Oliyuk O.S. Features of the regulation of innovation in modern times.

The article emphasizes the importance of innovation and states that today the issue of intensification of innovation activities is particularly acute. Government support and regulation of the level and intensity of innovative activity is a crucial condition for achieving sustainable economic growth. With proper regulation and government involvement in this process provided a balance of industrial policy and increasing innovation activity state.

Keywords: innovation, innovation project, government regulation, state expertise, state registration.

Сигидин М.М.

КОРПОРАТИВНИЙ ДОГОВІР В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

УДК 347.44

Постановка проблеми. На сьогодні в науці корпоративного права активно ведуться дискусії з приводу розуміння поняття «корпоративний договір»: одні дослідники розглядають такий договір досить широко, включаючи до його предмету значне коло питань; інші науковці обґрунтовують вузькоспеціалізоване розуміння корпоративного договору як угоди лише з приводу управління корпоративними правами. Дослідження правової природи корпоративного договору значно ускладнюється відсутністю нормативного регулювання поняття «корпоративний договір», його предмету, суб'єктного складу, змісту в чинному вітчизняному законодавстві.

Правова проблема полягає ще й у тому, що в Україні досі не склалася усталена практика регулювання відносин між учасниками юридичної особи корпоративного типу шляхом укладення корпоративних договорів, які, як свідчить світова практика, дозволяють ефективно вирішувати найбільш складні проблеми корпоративного управління. Це обумовлено тим, що укладення угод

між акціонерами з приводу узгодженої реалізації ними корпоративних прав є новелою законодавства України і вперше було закріплено у ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. Наразі це фактично єдина норма, яка визначає можливість укладення домовленостей між учасниками корпорації у сфері здійснення належних їм корпоративних прав. На фоні відсутності загальної норми щодо можливості укладення учасниками господарських товариств договорів з приводу реалізації корпоративних прав, наявність такого положення ст. 29 Закону може спричинити викривлене розуміння сутності корпоративного договору, який, в першу чергу, є результатом реалізації ними автономної волі, спрямованої на впорядкування відносин щодо узгодженого здійснення корпоративних прав, а не лише встановлення додаткових обов'язків.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що корпоративний договір у науці корпоративного права – явище відносно нове і недостатньо досліджене, хоча рівень використання його як регулятора корпоративних відносин з кожним днем зростає. Адже при укладенні зазначених угод учасники корпорацій можуть регламентувати відносини корпоративного управління, які не врегульовані законом та установчими документами. Це, у свою чергу, дозволить власникам корпоративних прав більш ефективно здійснювати управління та контроль за діяльністю юридичної особи корпоративного типу.

При дослідженні правової природи корпоративного договору надзвичайно важливим є визначення його місця в системі цивільно-правових договорів. Незважаючи на те, що корпоративний договір – недостатньо вивчений феномен в українській правовій літературі, ми вважаємо, що сьогодні можна говорити про самостійне місце корпоративного договору в системі цивільно-правових угод.

Дослідженню правових проблем в галузі корпоративного права, зокрема, щодо укладення корпоративних правочинів присвячені роботи З. А. Березій, М. І. Брагінського, В. А. Васильєвої, І. В. Венедіктової, В. В. Вітрянського, А. В. Габова, А. А. Глушець-

кого, А. В. Зеліско, В. І. Жабського, Ю. М. Жорнокуя, К.А. Карчевського, О. Р. Кібенко, В. М. Кравчука, С. С. Кравченка, Н.В. Козлової, В. В. Луця, І. Б. Саракун, О. В. Серих, І.В. Спасибо-Фатєєвої, С. В. Томчишена, В. І. Цікала, О. В. Щербини та ін.

Традиційно в науковій літературі під поняттям «система» розуміють упорядковану множинність взаємопов'язаних елементів, які мають власну структуру і організацію. Досліджувалося поняття «система» і в цивілістичній науці, зокрема, стосовно договорів. Більшість вчених доходять висновку, що система цивільно-правових договорів є тотожною їх класифікації. При цьому, зокрема, Луць В.В. зазначає, що система цивільно-правових договорів як єдина система зі складними взаємозв'язками її елементів характеризується як внутрішньою єдністю, так і диференціацією договорних відносин, що зумовлено особливостями конкретних майнових відносин, опосередкованих договорами [1, с. 249].

Луць В.В., поклавши в основу класифікації правовий наслідок (мету) договорів, виділяє такі групи у системі цивільно-правових договорів: 1) договори про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління; 2) договори про передачу майна у тимчасове користування; 3) договори про виконання робіт; 4) договори про надання послуг; 5) договори про передачу результатів інтелектуальної діяльності; 6) договори про сумісну діяльність [2, с.336].

Якщо вести мову про корпоративний договір, то його самостійне місце в системі цивільно-правових договорів обумовлюється такими чинниками:

- специфічний предмет договору - узгоджені дії учасників господарського товариства щодо управління корпоративними правами організаційного (немайнового) характеру;

- специфічний суб'єктний склад – виключно учасники господарського товариства – власники корпоративних прав, які реалізують свої правомочності щодо управління товариством;

- сфера застосування – в межах юридичної особи корпоративного типу;

- акцесорний характер – укладення корпоративного договору на підставі положень установчих документів господарського товариства;

- спрямованість договору на досягнення спільного для учасників результату – управління корпоративними правами.

Сама наявність специфічного предмету корпоративного договору, кола матеріальних відносин, які ним регулюються, спрямованість договору на досягнення правового результату у вигляді ефективного управління корпоративними правами, а також специфічний суб'єктний склад даного договірної зобов'язання свідчить про особливе місце корпоративного договору в системі цивільно-правових договорів.

Розглядаючи класифікацію цивільних договорів на підставі критерію направленості правового результату, проведеному Луцем В.В., хотілося б визначити, до якого типу договорів належить корпоративний договір. Визначення місця корпоративного договору має велике теоретичне та практичне значення, адже дозволить розставити крапки на «і» в суперечках науковців з приводу самостійності такої договірної конструкції та остаточно обґрунтує необхідність правового регулювання укладення корпоративного договору на рівні цивільного законодавства.

Як зазначалось вище, корпоративний договір спрямований на узгодження дій учасників у сфері реалізації ними організаційного спектру повноважень, що становлять зміст корпоративних, і не передбачає перехід права власності на корпоративні права. Беручи до уваги той факт, що предметом корпоративного договору є організаційні права, якими володіє учасник корпорації, та управління ними, можна зробити висновок про те, що він не опосередковує відчуження майна, а тому не може належати до таких договорів, як договори про передачу майна у власність, повне господарське відання або оперативне управління та договори про передачу майна у тимчасове користування. Останні договірні конструкції носять майновий характер та передбачають цивільно-правові форми товарообороту.

Щодо такої групи договорів, як договори про виконання робіт (підряд, будівельний підряд, на виконання проектних і пошукових робіт, на проведення аудиту), то їх правова природа також суттєво відрізняється від правової природи корпоративного договору з ряду причин. Вітрянський В.В. з приводу сутності договорів на виконання робіт зазначає, що результатом роботи зазвичай є створення нової речі. При цьому зміст договору на виконання робіт як такого практично у всіх легальних визначеннях полягає в обов'язку підрядника не просто «робити», а саме «зробити» і отримати результат. В свою чергу, результат підряду повинен характеризуватись тільки однією особливістю: мова йде про матеріальний об'єкт [3, с.28].

Враховуючи вищезазначене, можна вести мову про матеріальний характер зобов'язань, які опосередковують виконання робіт. Вони характеризуються матеріальним результатом у вигляді певної речі, яка після її створення підрядником передається замовнику, як правило, у власність. Таким чином, для договорів про виконання робіт важливими в першу чергу є не самі дії виконавця в процесі виконання роботи, а результат, тобто оборотоздатний об'єкт матеріального світу, з приводу якого виникають цивільні права та обов'язки.

У свою чергу зобов'язання, породжуване корпоративним договором, як уже неодноразово наголошувалось, носить організаційний характер. Виконання зобов'язань корпоративного договору також породжує певний результат, наприклад, вирішення певних складних ситуацій щодо управління корпорацією, визначення порядку розподілу прибутків товариства, проте такий результат носить немайновий, організаційний характер. Корпоративний договір не опосередковує створення нових речей матеріального світу та передачу їх іншим особам. Тому його специфіка не дозволяє відносити таку договірну конструкцію до договорів про виконання робіт.

Це ж саме можна стверджувати і про співвідношення корпоративного договору та договорів про надання послуг. В усіх зобов'язаннях з надання послуг предметом договірних зобов'язань

зання виступає послуга. Як зазначає Шешенін Є.Д., «послуга – це діяльність, корисний ефект якої не має речового результату і споживається у процесі надання послуги» [4].

Телестакова А.А. слушно стверджує, що істотною ознакою послуги є її корисний ефект, що задовольняє потребу замовника і споживається в процесі надання. У послугах сама дія набуває значення явища, що здатне змінити стан предметів матеріального та нематеріального світу. В цьому і полягає корисний ефект послуги, що задовольняє потребу замовника і споживається в процесі надання. Крім того, договори про надання послуг характеризуються тим, що послуга надається відповідно до завдання замовника [5, с. 126].

З приводу корпоративного договору хотілося б зазначити, що його предмет не має характеру послуги. Ним є організаційні права, якими володіє учасник корпорації, та управління ними. В процесі виконання усіх умов корпоративного договору його сторони діють спільно, таким чином координуючи свою діяльність із управління корпоративними правами, на відміну від договорів про надання послуг, в яких бажаний результат зобов'язання досягається, як правило, діями лише послугонадавача.

При цьому значні відмінності є і в суб'єктному складі правовідносин, що опосередковуються даними договірними конструкціями. Як влучно зазначає Васильєва В.А., в зобов'язаннях по наданню послуг результат невіддільний від діяльності виконавця, тому важливе значення має особистість самого виконавця в розумінні його професіоналізму, індивідуальних даних, досвіду, знання тощо [6, с.476]. Тобто споживач послуги перед тим, як укласти такий договір, має значну свободу у виборі контрагента. Для учасника же корпоративного договору свобода вибору контрагента обмежена, адже сторонами такого договору можуть бути лише учасники юридичної особи корпоративного типу, які володіють корпоративними правами. З цього приводу Вітрянський В.В. зазначав: «Особливості розподілу прав і обов'язків між учасниками корпоративного договору можуть бути обумовлені також особистісним фактором їх суб'єктного складу. З цих позицій корпора-

тивний договір являє собою угоду про партнерство з конкретизованим складом учасників, воля яких спрямована на об'єднання саме в такому складі» [7, с. 27].

Крім того, правовідносини між надавачем та споживачем послуги носять характер «боржник – кредитор», у той час, як відносини між учасниками корпоративного договору носять корреальний характер. Учасники корпоративного договору можуть лише умовно розглядатись як кредитори і боржники. Це пов'язано з тим, що вони не розподілені на дві сторони, активну і пасивну, але всі вони знаходяться в однаковому юридичному становищі. Недарма Юффе О.С. у свій час звернув увагу на те, що сторони договору товариства визначаються саме як учасники [8, с. 318]

З приводу неможливості віднесення корпоративного договору до групи договорів про передачу результатів інтелектуальної діяльності питань не виникає, адже він жодним чином не стосується сфери інтелектуальної власності.

І нарешті щодо договорів про сумісну діяльність. При проведенні порівняльного аналізу правової природи договорів про спільну діяльність та корпоративного договору прослідковується наявність спільних характерних ознак цих договірних конструкцій. Перш за все - це корреальний характер відносин, які ними породжуються. У свою чергу відсутність чіткого визначення статусу кредитора і боржника у відносинах між сторонами договору дає можливість вивести на перший план спільну мету і визначити, що їх взаємні права та обов'язки слугують тільки засобом її досягнення. Таким чином, ще однією спорідненою рисою договорів про спільну діяльність та корпоративного договору є наявність спільної мети: учасники таких договорів переслідують одну і ту саму мету без протилежної направленості, і для досягнення такої мети вони об'єднують свої зусилля, координують свою діяльність, тим самим досягаючи певного результату.

Слід звернути увагу на ще одну спільну рису корпоративного договору та договорів про спільну діяльність – безоплатний характер. В.А. Тархов, стверджував, що «зобов'язання про спільну діяльність виникають з договорів, які є безоплатними. Своєрід-

ність цих договорів полягає в тому, що учасники їх не займають позиції двох протилежних сторін правовідносин. Тут не можна сказати: «одна сторона зобов'язується», «одна сторона надає іншій» і т.д. Жоден учасник спільної діяльності не зобов'язаний що-небудь робити для іншого, кожен з них зобов'язується вчинити певні дії для спільної мети. Майнові та трудові внески учасника спільної діяльності не передаються іншому учаснику, тому не можна визначати спільну діяльність як оплатну» [9].

Про безоплатний характер зобов'язання можна говорити і в контексті корпоративного договору. Його учасники не пов'язані між собою взаємним виконанням певних обов'язків. В процесі виконання умов договору вони спрямовують та координуються свою діяльність на досягнення певного правового результату, не будучи при цьому зобов'язаними один перед одним.

Саме тому, на нашу думку, корпоративний договір за своєю правовою природою найбільше примикає до договорів про сумісну діяльність. Дана позиція підтверджується наявністю спільних рис вищезазначених договірних конструкцій, а саме:

- наявність спільної для всіх учасників мети договору;
- координація діяльності учасників в процесі виконання умов договору;
- безоплатний характер договірних зобов'язання;
- корреальний характер відносин, що породжуються договором.

1. Луць В.В. *Поняття, значення та функції договору в цивільному праві* // *Цивільне право України. Підручник у 2-х книгах. Кн. 1 / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової.* – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 689 с.
2. *Договірне право України. Заг. частина : навч. посіб. / Т.В. Бондар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери.* – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
3. Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг: Изд. доп., испр. М.: «Статут», 2002.* – с. 28-29.
4. Шешенин Е.Д. *Предмет обязательства по оказанию услуг* // *Сб. учен. тр. Свердловск, 1964. Вып. 3. С. 151.*
5. Телестакова А.А. *Договір про надання послуг в сучасному цивільному праві* // *Наше право.* – 2010. № 3. – с. 125-128.

6. *Договірне право України. Особ. частина: навч. посіб./Т.В.Боднар, О.В.Дзера, Н.С.Кузнецова та ін.: за ред. О.В.Дзери. — К. : Юрінком Інтер, 2009. — 1200 с.*
7. *Витрянский В.В. Система гражданско-правовых договоров в условиях реформирования гражданского законодательства // Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. — 2012. - № 3. — С. 26-27.*
8. *Иоффе О.С. Обязательственное право. — М.: Юрид. литература, 1975. — 765 с.*
9. *Тархов В.А. Советское гражданское право. Ч. 2. Саратов, 1978. С. 125.*

Сигидин М. М. Корпоративний договір в системі цивільно-правових договорів

Дана стаття присвячена теоретико-правовому аналізу місця корпоративного договору в системі цивільно-правових угод. У статті визначено основні чинники, що обґрунтовують самостійне місце корпоративного договору серед існуючих у цивільному праві договірних конструкцій. Крім того, на основі теоретичних досліджень зроблено авторський висновок про належність корпоративного договору до групи договорів про спільну діяльність.

Ключові слова: корпоративний договір; класифікація цивільно-правових договорів; корпоративні права; договори про спільну діяльність.

Сигидин М. М. Корпоративний договір в системі гражданско-правових договорів

Данная статья посвящена теоретико-правовому анализу определения места корпоративного договора в системе гражданско-правовых сделок. В статье указаны основные факторы, обосновывающие самостоятельное место корпоративного договора среди существующих в гражданском праве договорных конструкций. Кроме того, на основе теоретических исследований сделан авторский вывод о принадлежности корпоративного договора к группе договоров о совместной деятельности.

Ключевые слова: корпоративный договор; классификация гражданско-правовых договоров; корпоративные права; договоры о совместной деятельности.

Sygydyn M.M. A Corporate agreement in the system of civil contracts.

The article is devoted to the theoretical and legal analyses of the place of a corporate agreement in the system of civil contracts. The article identifies the key factors that justify a separate place of the corporate agreement among existing contractual structures of civil law. In addition, on the basics of the theoretical research the author made a conclusion that a corporate agreement belongs to a group of cooperation agreements .

Key words: corporate contract, classification of civil contracts, corporate law, cooperation agreements.